

О. С. МОНКЕ (канд. пед. наук, доц.)

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, м. Одеса

ПРЕДМЕТНО-ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ЇХ ПІДГОТОВЦІ ДО МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито сутність основних видів самостійної роботи майбутніх вихователів у підготовці до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури. Зазначено, що самостійна робота у напрямку підготовки до морально-духовного виховання засобами літератури є одним із визначальних факторів не тільки професійного, а й особистісного морально-духовного зростання майбутніх вихователів. Припускається, що означені види роботи позбавляють студентів можливості знайти повністю готовий матеріал в Інтернеті, а тому сприяють не тільки творчому пошуку, а й інтелектуальному і духовно-творчому розвитку майбутніх вихователів. Визначено деякі причини студентського плагіату та вимоги щодо активізації істинно самостійної роботи студентів.

Ключові слова: майбутні вихователі, морально-духовне виховання дошкільників засобами літератури, самостійна робота, ІКТ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Метою застосування різних видів самостійної роботи у підготовці майбутніх вихователів є закріплення знань програмового матеріалу, поданого на лекціях, а також методичних умінь і навичок, сформованих на практичних і лабораторних заняттях. У процесі опанування навчальних дисциплін з циклу "Художня література для дітей дошкільного віку" майбутні вихователі вчать бачити цілісну картину літератури для дітей як специфічну складову всієї літератури, і як засіб морального та духовного розвитку; усвідомленню того, що педагог, який не цікавиться мистецтвом, не здатний виховати інтерес до нього. Передбачається також, що під час самостійної роботи набуті студентами знання будуть розширюватись і поглиблюватись; вироблятимуться необхідні сучасному педагогу навички науково-дослідної роботи. Поступово студенти мають навчитися відходити від зразка, активно включатися у пошук власних шляхів розв'язання методичних проблем, пов'язаних із літературою для дітей дошкільного віку, з проблемами морально-духовного виховання останніх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури (В. Бондар, Н. Кічук, М. Князян, Н. Кузьміна, А. Малибог, М. Никаноров та ін.) засвідчує наявність різних підходів до визначення самостійної роботи. Загалом уміння й навички самостійної роботи в сучасній науковій літературі розуміють досить широко. Так, її розглядають як уміння підготуватися до певного виду занять, брати участь у них, працювати з літературними джерелами, планувати час, дотримуватись норм гігієни розумової праці тощо. Більш повно педагогічну сутність самостійної роботи, на нашу думку, розкриває трактування її як форми колективної або індивідуальної навчальної діяльності студентів, під час якої вони засвоюють необхідні знання, оволодівають вміннями й навичками, навчаються плановірно і систематично працювати, мислити, формувати власний стиль розумової діяльності [3, с. 44].

На фоні значного зростання самостійної роботи студентів провідними видами діяльності стають професійно-навчальна і науково-дослідницька. Особливу роль у самостійній роботі студентів посідають інформаційні комп'ютерні технології. Проблеми ІКТ в освіті розглядаються у працях В. Бикова, А. Єршова, М. Жалдака, М. Киргинцева, О. Майбороди, В. Монахова, Н. Морзе, О. Співаковського, П. Стефаненко, О. Філатова та ін. В системі естетичної та філологічної освіти використання ІКТ вивчають І. Бакаленко, А. Верлань, Б. Гершунський, М. Ізергін, Н. Морзе, В. Ніколаєва та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Зазначимо, що в сучасній науково-методичній літературі ще недостатньо висвітлені питання самостійної роботи, які конкретно спрямовані на вивчення літератури студентами, зокрема, з метою їх підготовки до морально-духовного виховання дошкільників.

Формулювання цілей статті. У статті висвітлюються конкретні види самостійної роботи майбутніх вихователів з метою підготовки до морально-духовного виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота студентів у напрямку підготовки до морально-духовного виховання дошкільників засобами літератури є одним із визначальних факторів не тільки професійного, а й особистісного морально-духовного зростання майбутніх вихователів. На нашу думку, позитивні наслідки активізації істинно самостійної роботи сприятимуть творчому пошуку у вирішенні різноманітних проблем морально-духовного виховання дітей дошкільного віку засобами літератури у професійно-педагогічній діяльності майбутніх вихователів.

Розкриємо сутність основних видів самостійної роботи майбутніх вихователів у підготовці їх до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури. Зазначимо, що всі вони підлягають оцінюванню, а кожному виду оцінювання відповідають певні критерії.

Основним видом роботи з літератури для дітей було й залишається опрацювання художнього твору, адже без його повноцінного опанування не буде й повноцінного вивчення літератури. Гігантський Інтернет-простір, надаючи можливість користуватися різноманітною інформацією, водночас створює проблему її правильного відбору. Тому разом з літературою, яку ми рекомендуємо студентам для самостійного опрацювання, слід обов'язково пропонувати і конкретні літературно-мистецькі сайти, пошукові системи.

Отже, найважливішим компонентом самостійної роботи студентів крізь призму їх підготовки до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури є читання і вивчення напам'ять творів художньої літератури для дітей і про дітей. Адже майбутній вихователь повинен, не відволікаючись на технічну сторону читання, наприклад, поезії дошкільникам, зосереджуватись на виразності її читання, бажаючи знайти у дітей емоційний відгук на поезію. При чому пропонуємо не технічне відтворення завченого тексту, а його творчо продуману презентацію з метою морально-духовного виховання дошкільників. Це може бути як мультимедійний супровід читання поезії, так і власний перформанс-супровід.

Надзвичайно важливим аналітичним аспектом самостійної роботи, і водночас мірилом її ефективності є обговорення рефератів, доповідей, критичних статей, коли перед студентом постає завдання сформулювати і відстояти власну точку зору і виступити опонентами. Окрім цього, означений вид роботи виступає показником істинної самостійності в її здійсненні, адже дозволяє зробити висновки зі словесної інтерпретації студентом власної думки щодо питання, яке розглядається.

Важливим видом самостійної роботи студентів є складання відгуку на прочитану книгу. Цей вид роботи вимагає передусім визначення власної оцінки, висловлення крізь призму особистісного сприймання тексту, ставлення до проблеми, що розкривається у книзі. Відгук пишеться у вільній формі. Автор відгуку може надати загальну оцінку тексту, збагативши її роздумами-враженнями, які були нав'язані сприйманню книги. В іншому разі відгук може містити, окрім загальної оцінки, міркування щодо спірних моментів, коротко викладені аргументи супротив тих, які висловлені у книзі. Відгук повинен містити аргументи на користь спочатку позитивної оцінки, а лише потім негативної, або супротивної. Навіть якщо автор відгуку принципово не погоджується з поглядами, висловленими автором книги, він має припустити можливість іншої, відмінної від власної, точки зору на проблему, і толерантно, аргументовано довести переваги власної позиції. Висловлюючи оцінку прочитаного, необхідно апелювати до конкретного матеріалу. Доведення не повинно бути голослівним, але водночас воно не повинно бути переказом авторської думки. Оскільки відгук на прочитану книгу ми розглядаємо як варіант творчого завдання, то його мінімальний розмір не може бути меншим за 10 рядків машинописного тексту, а максимальний – не перевищуватиме 1,5 сторінки. Критеріями оцінювання виступають: самостійність, щирість думки, здатність яскраво передавати враження, відчуття, аргументувати висловлені міркування [2, с. 334].

Ще одним видом самостійної роботи є анування літературних джерел як процес опанування умінням аналізувати текст, написаний іншим автором, навчитися виділяти не тільки головну думку, а й способи її донесення до читача. Анотація передбачає коротке викладення (обсяг анотації – 5-6 рядків) основної думки тексту. На відміну від переказу анотація вимагає цілісного бачення, розуміння, вміння узагальнювати прочитане, вкладати його в стисле узагальнене висловлювання. У структуру анотації входить виокремлення головної думки, визначення наявності оригінального погляду, новизни авторського підходу, або в чому ідеї, висловлені автором збігаються з тими, які ви зустрічали раніше [2, с. 334].

Ефективним у розвитку духовно-творчих здібностей майбутніх вихователів є такий вид роботи як написання есе за мотивами вилучених відомих авторів, афоризмів, прислів'їв, приказок. Як-от, есе за висловлюваннями Ліни Костенко, або рядками її віршів, які є благодатним полем для

такого виду роботи: "Віддай людині крихітку себе. За це душа поповнюється світлом", або "Хіба це мало – незабутня мить?", або "Душа летить в дитинство, як у вирій, бо їй на світі тепло тільки там". Інші види есе апелюють до прислів'їв або приказок, ілюструючи і розкриваючи їх пряме і переносне значення. Це, на нашу думку, сприяє не тільки розвитку духовно-творчої культури майбутніх педагогів, а й допомагає зрозуміти велике виховне значення прислів'я у роботі з дошкільниками, виявити перед дітьми суть моралі, яку воно в собі несе. Наприклад, можна запропонувати такі теми, як "Добро будує, зло руйнує", "За добро віддяч одразу, за зло – відклади на потім", "Людина без Батьківщини – соловей без пісні", "Нема у світі цвіту цвітшого над маківочки, нема ж і роду ріднішого над матіночки", "Яке дерево, такі його квіти; які батьки, такі й діти", "Який дуб, такий тин; який батько, такий син", "Без калини немає України", "Рідна земля – мов колиска золота", "Бог судить не так як люди", "Бог нерівно ділить: жде щоб самі ділились". Окрім цього до кожної тематичної групи прислів'їв можна скласти компіляцію творів для дітей за різними жанрами, вказуючи їх походження (українська народна казка, російська, німецька та ін., авторська казка (автор).

За нашими спостереженнями досить складним для студентів видом роботи є порівняльний аналіз творів. Так, наприклад, даючи порівняльну характеристику казок "Біда навчить" і "Лелія" Лесі Українки студенти, як правило, повідомляють лише сюжет творів. У зв'язку з цим одним із видів самостійної роботи майбутніх вихователів стало ведення щоденника вражень від прочитаного. У цьому виді роботи наочно виявляються уміння студентів самостійно відбирати та аналізувати художній літературний текст, логічно будувати думку, аргументувати її, опираючись на отримані під час лекцій знання. На нашу думку, означене самостійне завдання стимулює уміння аналізувати і добирати художні твори для дітей.

З метою активізації у майбутніх вихователів власного творчого бачення форм, методів роботи, які б сприяли морально-духовному вихованню дошкільників у процесі ознайомлення з кожним конкретним літературним твором, опираючись на знання психофізіологічних особливостей сприймання, запам'ятовування, розуміння і відтворення дошкільниками художніх текстів різних жанрів епізодично використовується інсценування уривків прочитаних художніх творів, складання тематичних літературних кросвордів, віршів і казок для дітей на задану тематику, або на вільну тему, картотек крилатих висловлювань, створення "літературних скарбничок". Наприклад, "Скарбничка ерудита" вміщує добірки цитат, крилатих висловів, віршів, які найбільше сподобались, перелік найкращих творів для дітей в українській літературі і т. ін.

З метою формування свідомого ставлення до літератури як засобу морально-духовного виховання дітей дошкільного віку, ми підбираємо декілька педагогічних ситуацій, що передбачають їх вирішення за допомогою творів літератури для дітей. Завдання майбутнього педагога – підібрати низку художніх творів, які б сприяли вирішенню тієї чи іншої педагогічної ситуації. Зокрема, через проектну діяльність засобами ІКТ майбутні педагоги здійснюють компіляцію творів дитячих письменників, які сприяють вирішенню педагогічних ситуацій, що стосуються морально-духовного виховання дошкільників. Це повинен бути не просто перелік відповідних творів, а і вирішення через них певної педагогічної ситуації. Це може бути також компіляція, якої ще не було в електронному вигляді. Наприклад, представлення у вигляді проекту підбірки творів сучасних дитячих українських письменників на морально-етичні теми, доступні старшим дошкільникам. Проект може бути суто творчим, наприклад презентація власної казки на тему "За мотивами моєї дитячої мрії". Зазначимо, що таке конкретно спрямоване навчання на основі проектів сприяє постійному внутрішньому зростанню майбутніх вихователів, яке обов'язково позитивно віддзеркалиться на їх професійній діяльності, зокрема у напрямку морально-духовного розвитку дітей дошкільного віку засобами художньої літератури.

На нашу думку, означені види роботи у процесі вивчення літератури для дітей дошкільного віку сприяють, розширенню творчого потенціалу особистості майбутнього вихователя, його гармонійному розвитку; підвищують рівень як читацької, так і художньої культури студентів, який виявляється в інтересі до мистецтва слова, емоційно-моральному відгуку на художні твори, наявності знань про специфіку літератури для дітей, умінні застосовувати їх у практичній діяльності, розвитку власних літературних здібностей. Застосування різних форм навчання дозволяє виробити у майбутніх вихователів творчий підхід до своєї роботи, навчити їх працювати самостійно.

Під час лекцій студенти постійно отримують установку і методичні рекомендації щодо самостійної роботи з основною та додатковою літературою, складання анотацій, планів-конспектів занять, аналізу певних педагогічних ситуацій, які виникають під час занять у дошкільному закладі, поступово навчаючись відходити від зразка, активно включатися у пошук власних шляхів розв'язання методичних проблем.

Однією з найгостріших проблем, яка існує в сучасному науковому і навчально-методичному дискурсі є всеохоплююча проблема плагіату, зокрема студентського плагіату. На жаль, бездумне використання Інтернету призводить до інтелектуальної атрофії студентів. Феномен тотального студентського "Інтернет-плагіату" (Г.Селевко) ми досить часто спостерігаємо, коли перевіряємо, наприклад студентські реферати, які без жодних докорів сумління "скачані" з Інтернету. Причинами цього явища безпосередньо у студентських роботах вважаємо: не достатньо чітке формування дослідницького завдання викладачем; не достатня прискіпливість викладача до оригінальності та унікальності тексту, який представляє студент; недостатня увага до розробки нової і оригінальної тематики студентських досліджень; надмірна перевантаженість студентів теоретико-методичними і термінологічними аспектами досліджуваних проблем. Лінь студента підкріплюється впевненістю у тому, що викладач не зможе, не захоче, або не буде мати часу перевіряти унікальність тексту.

На нашу думку, активізації істинно самостійної роботи студентів, повинні сприяти наступні вимоги:

1. Йти від простого до складного. Першими результатами навчально-проектної та дослідницької діяльності повинні бути, наприклад, міні-есе та невеликі статті.
2. Оригінальність та унікальність теми. Якщо теми студентських робіт збігаються з назвами параграфів підручника або навчального посібника, з темами рефератів і курсових робіт, які часто зустрічаються в Інтернеті, то і результат навряд чи буде оригінальним. Слід намагатися підбирати тематику студентських проектів і досліджень таким чином, щоб було неможливо знайти абсолютно підходящі за темою готові роботи. Для цього заздалегідь слід перевірити теми за допомогою пошукових систем в Інтернеті.
3. Чіткість у постановці завдань творчого пошуку. Окрім теми, студенту слід давати й приблизний план роботи, стандарти її оформлення, встановити параметри розмірів тексту і т. ін. Можна повідомити й технологію перевірки тексту на унікальність, наприклад за допомогою програми Advego Plagiatus. З метою перевірки унікальності тексту роботу студенти повинні здавати в електронному вигляді. Окрім оригінальності та унікальності, вона повинна розкривати обрану тему, бути грамотно написаною у відповідності з сучасним рівнем розвитку науки і суспільства.
4. Чітке і оптимальне визначення термінів здачі творчих робіт. Перед студентом слід визначити строки, виходячи з того, що у нього має бути достатньо часу на виконання завдання і усунення можливих зауважень, а у викладача – на перевірку не тільки унікальності тексту, а й його змісту.
5. Підвищення статусу творчих робіт в очах студентів. Не слід робити означені завдання обов'язковими для всіх. До їх виконання треба залучати тільки тих студентів, які проявили свій дослідницький потенціал в інших, не таких складних і трудомістких завданнях. Треба підкреслювати перед студентами, що всі статті присвячені актуальним проблемам науки і практики, що будь-яка з них може бути опублікована в Інтернеті або друкованому виданні.
6. Інтегрованість дослідницьких завдань у систему навчання. Відомо, що переважна більшість студентів береться за дослідження передусім через перспективу отримати істотний бонус під час сесії. Оскільки з таким мотивом важко боротися, то легше спрямувати студентську активність у необхідне русло. Нехай тематика студентських досліджень визначається змістом курсу, який викладається, а оцінка дослідної роботи буде співвіднесена з оцінками за інші види робіт (наприклад, скільком блискучим відповідям на семінарі відповідає одна зарахована стаття).
7. Регулярна публікація студентських робіт в Інтернеті. Це допоможе запобігти запозичення студентами неопублікованих робіт один у одного (їх зможе виявити програма пошуку плагіату).
8. Послідовність і систематичність курсу на унікальність. Самі вимоги, звичайно, можуть коригуватися залежно від особливостей того чи іншого виду роботи, але загальна ідея – написання істинно самостійної роботи – повинна залишатися незмінною.
9. Єдність вимог. Борючись з плагіатом, слід об'єднуватися з колегами. Єдність вимог – велика виховна сила, здатна поставити плагіат "поза законом" на кафедрі, на факультеті, в університеті. І, звичайно, особистий приклад самих викладачів, щодо написання власних робіт повинен слугувати моральним орієнтиром для студентів у їх дослідницькій діяльності.

Висновки. Отже, ми спробували розкрити сутність основних видів самостійної роботи майбутніх вихователів у підготовці їх до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури. З-поміж них: читання і вивчення напам'ять творів художньої літератури для дітей і про дітей з подальшою їх презентацією, спрямованою на морально-духовне виховання дошкільників; написання і обговорення рефератів, доповідей, критичних статей; анування літературних джерел; складання відгуків на прочитані книги, компіляцій творів для дітей за різними жанрами, які сприяють вирішенню педагогічних ситуацій, що стосуються морально-духовного

виховання дошкільників, картотек крилатих висловлювань, літературних кросвордів, власних віршів і казок для дітей на задану тематику, або на вільну тему; створення "літературних скарбничок"; написання есе за мотивами виловлювань відомих авторів, афоризмів, прислів'їв, приказок; порівняльний аналіз творів; ведення щоденника вражень від прочитаного; інсценування уривків прочитаних художніх творів та ін. На нашу думку, означені види роботи позбавляють студентів можливості знайти повністю готовий матеріал в Інтернеті, а тому сприяють не тільки творчому пошуку, а й інтелектуальному і духовно-творчому розвитку майбутніх вихователів.

Список використаної літератури

1. Киргинцев М. В. К вопросу формирования профессиональной компетентности военных специалистов в дидактических информационных средах / М. В. Киргинцев // Новые образовательные технологии: Сборник докладов и тезисов. – Ставрополь, 2004. – С. 65 - 67.
2. Монке О.С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. /О. С. Монке. – Одеса: 2010. – 349 с.
3. Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: навч. посібник / О.Г.Мороз, В.О. Сластионін, Н.І. Філіпенко. – К., 1997. – 168 с.
4. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки: автореф. дис. д-ра пед. наук /М.О.Князян. – Одеса, 2007. – 44 с.
5. Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998 – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

Е. С. Монке

Южноукраинский Национальный педагогический университет имени К.Д.Ушинского (г. Одесса)

Предметно-содержательная характеристика самостоятельной работы будущих воспитателей в их подготовке к морально-духовному воспитанию дошкольников средствами художественной литературы

В статье раскрыта суть основных видов самостоятельной работы будущих воспитателей в их подготовке к морально-духовному воспитанию дошкольников средствами художественной литературы. Отмечено, что самостоятельная работа в контексте подготовки к морально-духовному воспитанию средствами литературы является одним из определяющих факторов не только профессионального, но и личностного морально-духовного роста будущих педагогов. Положительные последствия активизации истинно самостоятельной работы способствуют творческому поиску в решении разнообразных проблем морально-духовного воспитания детей дошкольного возраста средствами литературы в последующей профессионально-педагогической деятельности будущих воспитателей. Предполагается, что указанные виды деятельности лишают студентов возможности использовать полностью готовый материал из Интернета, тем самым способствуя творческому поиску, интеллектуальному и духовно-творческому развитию будущих воспитателей. Отмечена роль ИКТ в подготовке будущих воспитателей к морально-духовному воспитанию дошкольников средствами литературы. Определены некоторые причины студенческого плагиата и требования по активизации истинно самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: *будущие воспитатели, морально-духовное воспитание дошкольников средствами литературы, самостоятельная работа, ИКТ.*

H. Monke

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinskiy

Subject and Content Characteristics of Self-Study of Future Teachers in Their Preparation to Moral and Spiritual Education of Preschool Children by Facilities of Fiction

The article deals with the essence of the main types of self-study of future teachers in their preparation for the moral and spiritual education of preschool children by means of fiction. Self-study in preparation for the direction of moral and spiritual education by means of fiction is one of the determining factors not only for professional but also personal moral and spiritual development of future teachers. The positive effects of activation of self-study will help in solving various problems of moral and spiritual education of preschool children by means of fiction. Among the kinds of self-study, which are practically used in preparing future teachers to the moral and spiritual education of preschool children by means of

fiction are: reading and learning by heart of works of fiction for children, discussion of papers, reports, critical articles, drafting responses to read the book, annotating literary sources, literary crosswords, aphorisms, proverbs, preparation of compilations of books for children on different genres that contribute to solving teaching situations concerning the moral and spiritual education of preschool children; comparative analysis of the works, keeping a diary of impressions from reading, dramatization of passages of fiction, compilation of poems and tales for children on a given subject, or a free theme and others. It is assumed that the defined types of work students are deprived of the opportunity to find fully prepared material on the Internet, and therefore contribute not only to creative quest, but also intellectual, spiritual and creative development of future teachers. The role of ICT in training future teachers for moral and spiritual education of preschool children by means of fiction is considered. We identified some of the causes of student Internet plagiarism and requirements for activation of independent work.

Keywords: *future teachers of pre-school education, moral and spiritual education of preschool children by means of literature, self-study, ICT.*